

2022-02-07 Nr. S-005

Lietuvos Respublikos Seimo
Socialinių reikalų ir darbo komitetui

socrdakt@lrs.lt

Lietuvos Respublikos Seimo
Ekonomikos komitetui

ekonkt@lrs.lt

Lietuvos Respublikos Vyriausybei

LRVkanceliarija@lrv.lt

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai

post@socmin.lt

DĖL ĮSTATYMŲ PROJEKTŲ

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengė ir pateikė išvadoms gauti Lietuvos Respublikos darbo kodekso 30, 58, 144, 221, 223, 225, 226 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 226¹ straipsniu įstatymo projektą¹ ir Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektą² (toliau bendrai vadinami – Įstatymų projektai).

Lietuvos keleivių vežimo asociacija, vienijanti keleivių vežėjus, išnagrinėjo Įstatymų projektus ir nepraleisdama terminų teikia savo pastabas.

1. Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – DK) 144 straipsnio 8 dalį pripažįstant negaliojančia, t.y. panaikinant ją, lemiamą reikšmę turėtų tai, kad ir taip ženkliai sunkesnėmis darbo sąlygomis fiziškai dirbantys darbuotojai netektų papildomos finansinės motyvacijos ar paskatos rinktis dirbti kilnojamojo pobūdžio (pavyzdžiui, kelininkai, komunikacijų tiesėjai ir pan.), lauko sąlygomis arba su kelionėmis ar važiavimu (pavyzdžiui, vairuotojai, traukinių mašinistai, traukinių kontrolieriai ir pan.) susijusį darbą ir tai neigiamai įtakotų darbuotojų padėtį socialinės apsaugos aspektu. Pažymėtina, jog Konstitucinio Teismo nutarimuose ne kartą konstatuota, kad neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas; **šie konstituciniai principai suponuoja valstybės pareigą** užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, **apsaugoti asmenų teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius, vykdyti priimtus įsipareigojimus asmeniui; asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis**, kad jų pagal galiojančius įstatymus ar kitus teisės aktus, neprieštaraujančius Konstitucijai, **įgytos teisės bus išlaikytos nustatytą laiką ir galės būti realiai įgyvendinamos**³. Taigi įstatymų leidėjas, siūlydamas panaikinti DK 144 straipsnio 8 dalį, tokiu būdu nuvertina su tokiu darbo pobūdžiu susijusių darbuotojų darbą, prilygindamas jį darbui darbuotojų, kurie dirba daug palankesnėmis sąlygomis (pavyzdžiui, turint nuolatinę darbo vietą – biuruose ir pan.), kas

¹ Lietuvos Respublikos darbo kodekso 30, 58, 144, 221, 223, 225, 226 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 226(1) straipsniu įstatymo projektas registruotas Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų informacinėje sistemoje 2022-01-24, reg. Nr.: 22-895.

² Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas registruotas Lietuvos Respublikos Seimo teisės aktų informacinėje sistemoje 2022-01-24, reg. Nr.: 22-896.

³ 2014 m. liepos 31 d. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo nutartis administracinėje byloje Nr. A-556-1545-14; 2013 m. kovo 5 d. Kauno apygardos teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-563-413/2013 ir kt.

neabejotinai sukuria socialinį neteisingumą, disbalansą, teisinį neužtikrintumą ir tam tikrą atskirtį finansiniu požiūriu (*proporcingai ir teisingai kompensuojant su darbo pobūdžiu susijusias padidėjusias išlaidas darbuotojams*) – darbuotojų atžvilgiu, kurių darbas yra kilnojamojo pobūdžio arba atliekamas lauko sąlygomis, arba susijęs su kelionėmis ar važiavimu, ko pasėkoje, būtų pažeidžiami aukščiau nurodyti konstituciniai principai.

Be to, DK komentuojamojo straipsnio 8 dalyje nurodyto pobūdžio darbas yra visuomenei/valstybei besąlygiškai būtinas, t.y. žmogaus darbo jėga šiandien negali būti pakeista jokia alternatyva, pavyzdžiui, kaip prieš tai minėta - kelininkai, komunikacijų tiesėjai, vairuotojai, traukinių mašinistai, traukinių kontrolieriai ar kiti panašaus pobūdžio darbą dirbantys darbuotojai neturi jokių alternatyvių galimybių nedirbti kilnojamojo pobūdžio ar lauko sąlygomis, ar panašaus pobūdžio darbo. Todėl yra visiškai teisinga ir pagrįsta (teisėtų lūkesčių apsaugos principas), jog prie pagrindinio darbo užmokesčio, darbuotojams turi būti kompensuojamos su tuo susijusios padidėjusios išlaidos už faktiškai tokio pobūdžio dirbtą darbo laiką, t.y. už darbą ypatingai sudėtingomis, fiziškai sunkiomis, bet neišvengiamomis sąlygomis – DK 144 straipsnio 8 dalies prasme.

2. Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje galioja analogiškas teisinis reglamentavimas aptariamoms DK normoms, kurių niekas nesiekia panaikinti – dienpinigiai yra mokami darbuotojo komandiruotės, t. y. **darbo pareigų atlikimo kitoje, nei yra nuolatinė darbo vieta, vietoje** (DK 107 straipsnis, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 29 d. nutarimu Nr. 526 „Dėl dienpinigių ir kitų komandiruočių išlaidų apmokėjimo“ patvirtintas Maksimalių dienpinigių dydžių sąrašas (toliau – Maksimalūs dienpinigių dydžiai), nustatantis maksimalius dienpinigių dydžius, ir Dienpinigių mokėjimo tvarkos aprašas (toliau – Aprašas)⁴), taip pat, jeigu komandiruotės metu darbuotojas patiria papildomų sąnaudų, darbdavys jas turi kompensuoti (DK 107 straipsnio 2 dalis). Vadinasi, susiklosto prieštaringa situacija, kai darbuotojui galima ir teisėta yra mokėti papildomas išmokas/kompensacijas už darbo sąlygų pasikeitimą (komandiruotės metu), o tuo tarpu, kai darbo sąlygos jau ir taip savaime yra ypatingos dėl savo pobūdžio sudėtingumo ir svarbos – kompensacijos mokėjimas negalimas. Tokia situacija negali būti suprantama ir logiškai pagrįsta, nes sukuria akivaizdų neteisėtumą darbuotojų atžvilgiu socialinės apsaugos aspektu bei sunkesnėmis sąlygomis dirbančių darbuotojų diskriminavimą.

Pažymėtina, kad kompensacijos už kilnojamo ir panašaus pobūdžio darbą, vadovaujantis DK 144 straipsnio 8 dalimi ir komandiruotės metu mokami dienpinigiai, reikšmingai koreliuoja tarpusavyje bei papildo vienas kitą kaip visuma. Toks reglamentavimas yra nusistovėjęs, aiškus ir suprantamas tiek darbuotojams, tiek darbdaviams, todėl siūlomi pokyčiai šiuo atveju panaikintų DK rengėjų gerai apgalvotą reguliavimo pusiausvyrą, teisingą kompensavimo sistemą aukščiau nurodytais atvejais ir atitinkamai įvestų tam tikrų teisinių neaiškumų.

3. Be to, DK pataisos lemtų teisėtų lūkesčių apsaugos ir finansinio tvarumo, užtikrinančio neatsiejamą stabilumą, principų pažeidimus. Panaikinus galimybę darbuotojams kompensuoti su tuo susijusias padidėjusias išlaidas už faktiškai tokio pobūdžio dirbtą darbo laiką, vadovaujantis DK 144 straipsnio 8 dalimi, t.y. už jų darbą sudėtingomis sąlygomis, darbuotojams ne tik kad sumažėtų jų gaunamos kompensacijos, pastarieji, patyrę su tokiu darbu susijusias padidėjusias išlaidas, išvis netektų teisės į kompensaciją. Taigi, susidarytų situacija, kai valstybės veiksmai gali lemti darbuotojo prognozuojamų kompensacijų netekimą, kuri yra besąlygiškai būtina, kadangi darbuotojams dirbant kilnojamojo ar panašaus pobūdžio darbą, dėl jo specifikos, darbuotojų trūkumo, naujų darbuotojų pritraukimo, patiriamų papildomų išlaidų ir pan., vien mokamo darbo užmokesčio nepakanka, turi būti papildomai kompensuojamos ir su tokiu darbu susijusios padidėjusios išlaidos už faktinį dirbtą darbo laiką. Tuo atveju, jei darbuotojui bus siekiama išlaikyti tą patį pajamų lygį, gaunamą darbo užmokesčio ir kompensacijų pavidalu, kokį darbuotojas gaudavo prieš įstatymo projektų pakeitimų įsigaliojimą, papildoma finansinė našta teks darbdaviui, kuris nebuvo suplanavęs ir numatęs papildomų darbo jėgos išlaikymo kaštų. Tačiau nesant jokių numatytų kompensavimo mechanizmų, gali

⁴ Žiūrėti toliau (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232345/asr>).

susidaryti situacija, kai darbdavys gali būti priverstas mažinti darbuotojų skaičių savo įmonėje, jei neturės finansinių galimybių didinti darbo užmokesčio sąnaudų ir išlaikyti tą patį darbuotojo pajamų lygį, gaunamą darbo užmokesčio ir kompensacijų pavidalu, kad pastarasis nepatirtų jokių neigiamų pasekmių, susijusių su kompensacijų panaikinimu.

4. Kompensuojamosios sistemos darbuotojų atžvilgiu panaikinimas turi būti vertinamas ir ilgalaikėje perspektyvoje. Ekonomikos sektoriai, kuriuose vyrauja kilnojamojo pobūdžio, lauko sąlygų arba su kelionėmis ar su vairavimu susijęs darbas, dažnu atveju veiklą vykdo sudarę ilgalaikes viešųjų pirkimų sutartis.

Pažymėtina, jog teikdamas pasiūlymus viešiesiems pirkimams, tiekėjas įvertina egzistuojančių sąlygų visumą, t.y. galiojančią teisinę bazę, ypač mokesčių ir darbo užmokesčio apmokėjimo srityse, kruopščiai prognozuoja galimas darbo užmokesčio sąnaudas, kad galėtų kokybiškai įvykdyti sutartį, nepatiriant didesnių nei teikiamame pasiūlyme numatytų kaštų, atlikti darbus ar suteikti paslaugas ir pan. Tai ypač aktualu teikiant keleivių vežimo viešąsias paslaugas, kai sutartys su savivaldybėmis sudaromos 5-10 metų laikotarpiui.

Nurodytina, jog šiuos kaštus, susijusius su darbų ar paslaugų teikimu, įmanoma numatyti ir apskaičiuoti tik pagal skaičiavimo metu galiojančią teisinę reglamentavimą. Tuo tarpu, nagrinėjamu atveju susiklostytų esminė neigiama situacija, kai svarbus teisės aktas – DK ir jame įtvirtintos nuostatos yra keičiamos, apsunkinant darbuotojų finansinę padėtį, dirbant kilnojamojo pobūdžio arba atliekamą lauko sąlygomis, arba susijusį su kelionėmis ar važinėjimu į darbą ir tiesiogiai darys įtaką ir tiems tiekėjams, kurie sudarė sutartis dėl ilgalaikių viešųjų paslaugų tiekimo. Pavyzdžiui, vežėjas, teikiantis viešojo susisiekimo paslaugas ir mokantis papildomą kompensaciją vairuotojams už darbą kelyje, patirs papildomus kaštus dėl pasikeitusio DK reglamentavimo, kas ilgalaikėje perspektyvoje lems didelius nuostolius, galimą darbuotojų išėjimą iš darbovietės ar net sutarties nutraukimą. Pažymėtina, kad didesni darbo užmokesčio kaštai teikiant keleivių vežimo viešąsias paslaugas vietiniuose (miesto ir priemiestinio) susisiekimo maršrutuose galiausiai taps papildoma finansine našta savivaldybių biudžetams, o vežant keleivius tolimojo susisiekimo maršrutuose – keleiviams, kuriuos, įgyvendinant ambicingus Žaliojo kurso tikslus, siekiama persodinti iš nuosavų automobilių į viešąjį transportą.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, siūlome iš Lietuvos Respublikos darbo kodekso 30, 58, 144, 221, 223, 225, 226 straipsnių pakeitimo ir Kodekso papildymo 226(1) straipsniu įstatymo projekto išbraukti 3 ir 4 straipsnius bei atsisakyti Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 11 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto.

Pagarbiai

Prezidentas

Gintaras Nakutis